

*В. П. Горин,
д. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: 0000-0002-6048-8330*

*С. А. Коваль,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: 0000-0002-1565-4029*

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.42

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ФАНДРАЙЗИНГУ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*V. Horyn,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor
of the S. I. Yuriy Department of Finance, West Ukrainian National University
S. Koval,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor
of the S. I. Yuriy Department of Finance, West Ukrainian National University*

PROBLEMS OF BUDGET FINANCING AND PROSPECTS OF FUNDRAISING INSTRUMENTS
APPLICATION IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

У статті розкрито проблемні аспекти застосування схеми розподілу бюджетних місць та бюджетного фінансування закладів вищої освіти за принципом "гроші ходять за студентом", а також проаналізовано перспективи застосування окремих інструментів фандрайзингу для диверсифікації джерел доходів навчальних закладів. Обґрунтовано, що поряд із перевагами, діюча модель розподілу державного замовлення на підготовку фахівців веде до відтоку студентів з регіональних закладів вищої освіти, зниження їхньої конкурентоспроможності, а в майбутньому може спричинити посилення міжрегіональної диференціації рівня освіченості населення та поглиблення розриву у соціально-економічному розвитку регіонів. Оцінені перспективи використання ендавмент-фондів, залучення грантів та надання на комерційній основі масових освітніх послуг як джерел додаткових доходів закладів вищої освіти.

The article reveals problematic aspects of the modern scheme of distribution of state order places and budget funding of higher education institutions in accordance to the principle of "money follows the student", and assesses the prospects of using certain fundraising instruments to revenues diversify in higher education institutions. It is substantiated, that along with the advantages (competition between higher education institutions for attracting students with high learning outcomes; transition to educational services financing; stimulating the improvement of the educational process, innovation of syllabuses, improving the quality of training), the current model of state order causes movement students from regional higher education institutions to universities of the capital and several major cities, leads to decreasing of regional higher education institutions competitiveness. It is substantiated, that higher education institutions, which accumulate the basic part of the state order, also receive additional competitive advantages in costing of paid education. It is proved, that in the future it can increase interregional differentiation of the population's education level and deepens the gap in the socio-economic development of the regions. The reasons for the weak development of endowment funds in Ukraine are substantiated: incomplete legal regulation of their establishing and activity; lack of economic preconditions for efficient work of endowment funds (weak development of the stock market, high inflation, low rates of bank deposits, etc.); established social stereotypes about higher education (society inertia, stereotype about high levels of corruption in universities) and devaluation of higher education (weak link between higher education degree and living standards). It is indicated the relationship between the size of endowment funds and the level of prestige and recognition of higher education institutions. It is argues, that is promising for higher education

institutions to attraction of additional revenues in the form of grants from the National Research Fund of Ukraine, analytic centres and charitable foundations, which implement programs to support reforms, as well as from providing mass education services.

Ключові слова: вища освіта, бюджетне фінансування, ендавмент-фонд, державне замовлення, диверсифікація доходів.

Key words: higher education, budget financing, endowment fund, state order, revenues diversification.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У сучасному суспільстві освітні послуги є одним із найважливіших чинників соціального прогресу, а належна організація їх надання — винятково важлива передумова стійкого економічного зростання. Основною проблемою функціонування системи освітніх послуг в економічному плані є дефіцит фінансування і збереження неефективних методів використання коштів. Попри поступове збільшення асигнувань на надання послуг освіти в Україні як з бюджетів різних рівнів, так і з позабюджетних джерел, наявні фінансові ресурси освітньої галузі дають змогу забезпечити на прийнятному рівні тільки поточне функціонування навчальних закладів, однак можливості їхнього розвитку недостатні. При цьому у сфері вищої освіти існує нагальна потреба у диверсифікації джерел фінансування за рахунок залучення позабюджетних ресурсів, впровадження інноваційних підходів до розподілу коштів за одночасного гарантування якості освітніх послуг та їх доступності для широких верств населення.

Питання вдосконалення механізму фінансування вищої освіти, залучення додаткових джерел фінансових ресурсів доволі широко висвітлені у науковій літературі, вони представлені у працях таких вчених: К. Рябков, В. Покідіна, А. Шевченко, М. Рисін, Ю. Цибульська, В. Осецький, І. Татомир та інші. Серед останніх публікацій з цієї тематики доцільно відмітити праці: О. Белова щодо можливості застосування ендавменту при фінансуванні наукової діяльності [1]; А. Ловінської, С. Левицької, О. Осадчої, що присвячена узагальненню досвіду інших країн з використання ендавмент-фондів, їх правового та організаційного забезпечення [5]; Я. Кобушко, О. Майбороди з питань оцінювання вітчизняного досвіду застосування фандрайзингу у закладах вищої освіти та імплементацію цього інструменту в стратегію їхнього фінансування [4]. Попри вагомий внесок вітчизняних науковців у вирішення питань фінансування вищої освіти та визначення перспектив розвитку ендавмент-фондів в Україні, все ж слід визнати об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних та прикладних досліджень цієї проблематики з урахуванням сучасних реалій. Так, відкритими залишаються питання подолання існуючих недоліків чинної моделі розподілу бюджетного фінансування за державним замовленням на підготовку фахівців, недостатньо обґрунтованими є перспективи розширення практики мобілізації закладами вищої освіти додаткових доходів через ендавмент-фонди.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті передбачає розкриття проблемних аспектів застосування схеми розподілу бюджетних місць за принципом "гроші ходять за студентом", а також оцінювання перспектив залучення коштів для потреб навчальних закладів з альтернативних джерел фінансування.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ринкові перетворення внесли суттєві зміни у механізм фінансування вищих навчальних закладів: на сьогодні вони формують свої ресурси з різних джерел — бюджетів різних рівнів, з яких оплачується підготовка фахівців відповідно до державного замовлення, фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб, які забезпечують підготовку спеціалістів на комерційній основі, а також від надання додаткових сервісних послуг, меценатів, благо-

дійних організацій та ін. Кошти, отримані як плата за навчання від приватних замовників, зараховуються до спеціального фонду державного бюджету як власні надходження навчальних закладів. Це дає змогу посилити контроль за рухом власних фінансових ресурсів навчальних закладів, попередити їхнє неефективне використання, однак така практика не позбавлена недоліків:

— через недофінансування з державного бюджету, навчальні заклади змушені направляти власні надходження на покриття поточних потреб, що обмежує можливість для зміцнення матеріально-технічної бази та підвищення якості навчального процесу;

— дефіцит бюджетного фінансування вищої освіти штовхає навчальні заклади до розширення госпрозрахункової діяльності, підготовки фахівців на контрактній основі, що засвідчує тенденцію до комерціалізації освіти і спричиняє зниження доступності освітніх послуг для громадян.

Вирішення проблеми належного фінансування освітніх послуг, на наш погляд, лежить у площині модернізації методів прямого фінансування освіти, а також пошуку альтернативних джерел і способів залучення фінансових ресурсів для потреб освітньої діяльності.

У контексті вирішення питання інновації методів фінансування вищої освіти однією із найбільш дискусійних новацій останніх років є впровадження моделі розподілу бюджетних місць, а отже й бюджетного фінансування, за принципом "гроші ходять за студентом". В основу такого підходу покладена розроблена М. Фрідменом схема непрямого фінансування освіти через так звані освітні ваучери (сертифікати), які засвідчують право їх власника на отримання освітньої послуги на визначену суму для здобуття певного обсягу знань з обраної спеціальності та подальшого присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня. В Україні у ролі такого документа виступає сертифікат зовнішнього незалежного оцінювання якості середньої освіти. В сучасних умовах розподіл державного замовлення між вищими навчальними закладами проводиться за підсумками концентрації ними сертифікатів абітурієнтів з високими балами. Така схема усуває адміністративні та впроваджує ринкові методи розподілу обсягів державного замовлення у системі вищої освіти, оскільки дає змогу перейти від лобістської моделі, коли кількість державних місць залежала від домовленостей керівництва навчального закладу в міністерстві до системи, коли майбутні студенти з найвищими балами "приносять" бюджетні гроші в навчальні заклади [9].

До ключових переваг, які наводять прихильники принципу "гроші ходять за студентом" у фінансуванні вищої освіти необхідно зарахувати: створення умов для активізації конкуренції між навчальними закладами за залучення студентів з високими результатами навчання, а отже, бюджетних асигнувань; перехід до фінансування безпосередньо освітніх послуг; стимулювання до поліпшення організації навчального процесу, інновації навчальних планів, підвищення якості підготовки. Змагаючись за залучення студентів, навчальні заклади конкурують між собою за отримання додаткового фінансування, а отже ширші можливості для поліпшення якості навчального процесу, зміцнення матеріально-технічної бази.

Однак кілька років застосування розподілу бюджетного фінансування за принципом "гроші ходять за студентом" вказали також на її негативні сторони, що генерують деструктивні наслідки для усіх системи вищої ос-

віти. Принцип розподілу державного замовлення на підготовку фахівців за схемою "широкого конкурсу за спеціальностями" не враховує реалій демографічної і соціально-економічної ситуації у регіонах, інтересів та потреб регіонального сектора економіки. Формування рейтингових списків по спеціальностях призвело до того, що за одними спеціальностями значна кількість абітурієнтів з високими балами незалежного оцінювання не має змоги реалізувати своє право на отримання безкоштовної освіти, натомість "малопопулярні" у суспільстві спеціальності поповнюються випускниками шкіл з посередніми результатами навчання, які отримують підготовку на умовах державного замовлення. Більш того, така модель розподілу державного замовлення провокує інше негативне явище, а саме "гонитву за державним місцем", коли орієнтиром для вступу є не стільки свідоме бажання абітурієнта вибрати певну спеціальність, а виключно ймовірність потрапити на безкоштовну форму навчання.

Іншим суперечливим наслідком існуючої моделі розподілу державних місць є концентрація найбільш підготовлених абітурієнтів та, відповідно, місць державного замовлення в столиці й вищих навчальних закладах кількох найбільших міст країни, що потенційно несе загрозу розвитку інших регіонів. Ігнорування цієї проблеми в майбутньому призведе до поглиблення дисбалансу регіонального індексу людського розвитку у межах всієї держави, посилення диференціації рівня освіченості населення у розрізі регіонів України та гіпертрофованої ролі навчальних закладів Києва і двох-трьох обласних центрів у системі вищої освіти України. При цьому варто визнати, що посилений інтерес з боку абітурієнтів до вищих навчальних закладів столиці та окремих обласних центрів пояснюється не стільки якістю надаваних ними освітніх послуг, скільки більш широкими особистими перспективами та престижністю місця проживання. Акумуляючи переважну частину державного замовлення, а отже, бюджетного фінансування, ці навчальні заклади отримують переваги при визначенні вартості навчання на комерційних засадах, що пояснюється дією ефекту масштабу. Це стає додатковим чинником зниження конкурентоздатності регіональних вищих навчальних закладів.

Як свідчить досвід останніх років, у сукупності дія окреслених чинників призводить до руйнації регіональної функції університетів як центрів науки, освіти і культури у широкому розумінні. Натепер відбувається перманентний процес скорочення контингенту студентів регіональних вищих навчальних закладів, звуження їх професорсько-викладацького потенціалу, що ставить під сумнів перспективи існування в осяжному майбутньому значної їх кількості. На наш погляд, деградація регіональних вищих навчальних закладів стимулюватиме подальше поглиблення диференціації соціально-економічного розвитку між депресивними регіонами та "метрополійними" центрами, що в майбутньому може мати негативні наслідки для національної безпеки.

Поряд із вирішенням проблем бюджетного фінансування, актуальним питанням є також пошук альтернативних джерел коштів для потреб вищих навчальних закладів. У сучасній економічній літературі широко дискутуються перспективи розвитку у системі вищої освіти інституту ендавменту як схеми залучення зовнішнього фінансування через діяльність ендавмент-фондів. Вони створюються за рахунок благодійних пожертв та спеціальних цільових внесків, які здійснюють, як правило, випускники вищого навчального закладу. Отримані таким чином фінансові ресурси (цільовий капітал) інвестуються для їхнього нарощування, дають регулярний пасивний дохід, що є джерелом фінансування наукових розробок, розвитку матеріальної бази навчального закладу та інших завдань.

Підставою для оцінювання перспектив заснування ендавмент-фондів в Україні є успішна практика їхнього функціонування у багатьох зарубіжних країнах, зокрема США, Великобританії, Німеччині тощо. За даними

фахівців, у понад 80 університетах світу розміри ендавмент-фондів перевищують 1 трлн дол. США [12]. Формування цільового капіталу цих структур забезпечують як фізичні особи (випускники та студенти навчального закладу, його працівники, батьки, непов'язані філантропи та ін.), так і бізнес-структури та неурядові організації (роботодавці, професійні асоціації тощо). Основну роль при цьому відіграють разові невеликі пожертвування студентів-випускників навчального закладу при завершенні навчання, а також крупні благодійні внески окремих філантропів [13, с. 373]. Основний капітал ендавмент-фонду інвестують у різні фінансові інструменти (акції, облігації, пайові сертифікати та ін.), нерухомість, розміщують на банківських депозитах. Важливою умовою такого інвестування є дотримання консервативної інвестиційної стратегії, що забезпечує збереження капіталу та мінімізацію інвестиційних ризиків.

Щодо використання пасивних доходів ендавмент-фондів застосовують дві моделі: у першому випадку, ці доходи в повному обсязі спрямовуються на споживання та інвестиційні потреби вищого навчального закладу (розвиток його матеріальної бази, оновлення бібліотечних фондів, проведення наукових заходів, спортивних змагань, інновацізацію навчального процесу, матеріальне заохочення викладацького складу, студентів тощо); за іншою моделлю, частину отриманих від інвестування доходів ендавмент-фонду реінвестують з метою нарощування цільового капіталу. Окреме місце займають ендавмент-фонди, які можуть передбачати право використання коштів лише після закінчення певного терміну або у випадку настання певних подій [11].

В організаційному контексті ендавмент-фонди можуть функціонувати на засадах довірчого або власного управління. У першому випадку, управління їх активами на платній основі здійснює спеціально обрана керуюча компанія, вона ж забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку діяльності ендавмент-фондів; самостійного управління активами закладу вищої освіти формує відповідне його організаційне забезпечення, що об'єднує призначених професійних менеджерів, Наглядову (опікунську) раду для нагляду і контролю за діяльністю фонду, а також інвестиційний комітет, що визначає нормативи інвестування активів. Зважаючи на наявність трансакційних витрат, пов'язаних з адмініструванням активів ендавмент-фонду, їх заснування доцільне лише у випадку перспективи мобілізації достатньо значних обсягів фінансових ресурсів.

Попри поширеність у зарубіжній практиці, в Україні створення ендавмент-фондів має поодинокий характер. Найбільш відомими серед них є фонди, створені при Інституті міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка, Університеті банківської справи НБУ, Сумському державному університеті, Києво-Могилянській академії. Однак обсяги активів цих фондів залишаються незначними, тому розглядати їх як реальне джерело фінансування розвитку вищих навчальних закладів поки недоречно. На наш погляд, до головних причин слабого розвитку ендавменту як інструменту залучення зовнішнього фінансування для вищих навчальних закладів належать:

- незавершеність правової регуляції процедур створення і діяльності цих фондів. Ключовими правовими документами, які регламентують відносини з проводу використання ендавменту виступають Податковий кодекс України (визначено поняття "ендавмент") [6], Закони України "Про вищу освіту" (визначає поняття сталого фонду (ендавмент) закладу вищої освіти, загальні умови його створення) [8] та "Про благодійну діяльність та благодійні організації" (визначає цільове призначення благодійних ендавментів, а також умови його зміни) [7]. Таким чином, законодавство врегульовує лише рамкові питання створення ендавмент-фондів, цілісного механізму їх функціонування у сфері освіти поки не вироблено;

- відсутність економічних умов для ефективного функціонування сталих фондів. У зарубіжній практиці

переважну частину активів ендавмент-фондів інвестовано у цінні папери, що забезпечує не тільки їхнє збереження, але й нарощування основного капіталу. В Україні фондовий ринок перебуває у стадії зародження і розглядати його як місце спрямування коштів ендавмент-фондів передчасно. Основу фондового ринку складають операції з борговими цінними паперами держави, які характеризуються невисоким рівнем доходності. Якщо оцінити перспективи інвестування активів ендавмент-фондів у депозити банків, то вони сумнівні, адже рівень процентних ставок за депозитами найбільших банківських установ України на теперішній час нижчий за рівень інфляції, що взагалі ставить питання про доцільність такого вкладання коштів. Зважаючи на значний рівень тінізації і високі ризики на ринку нерухомості, розглядати його як раціональний напрям інвестування активів ендавмент-фондів, що відповідає консервативній інвестиційній стратегії також не доцільно;

— усталені суспільні стереотипи та "девальвація" цінності вищої освіти. Для значної частини вітчизняного суспільства характерні переконання, що участь бізнесу і населення у фінансуванні суспільних послуг має обмежуватись сплатою податків, а тому спрямування власних коштів на підтримку закладів освіти не виправдане. Укріпленню цих переконань сприяє також стереотип про високий рівень корупції у закладах вищої освіти, значні ризики розкрадання благодійних внесків. Варто також звернути увагу на характерний для сучасних умов процес "девальвації" вищої освіти, коли перспективи високого рівня доходу в Україні слабо пов'язані із наявністю диплома ЗВО. Більш того, для України притаманна ситуація, коли оплата праці представників робітничих професій або осіб без освіти в багатьох випадках вища, ніж фахівців, підготовка яких потребує кількарічного навчання. Розчарування "непотрібністю" вищої освіти, її слабким впливом на рівень особистого добробуту після завершення навчання стають додатковим чинником, який демотивує випускників фінансово підтримувати власний навчальний заклад.

Натомість, вважаємо недоречним долучати до чинників, які стримують розвиток ендавмент-фондів в Україні відсутність фіскальних та інших стимулів для благодійності. Як зазначають О. Тимошенко та О. Буцька, нематеріальні винагороди у формі іменної аудиторії, згадування імен благодійників на сайті закладу освіти чи карбування цих імен на "меморіальній дошці", іменне дерево на Алеї Слави ЗВО не можуть розглядатися як дієві стимули для благодійного ендавменту [10]. На наш погляд, такі висновки є передчасними, оскільки вони не відповідають мотивації, якою керуються благодійники ендавмент-фондів. На наш погляд, оскільки здійснюють благодійні внески на користь закладів освіти в більшості успішні та забезпечені випускники, то основним чинником їхньої мотивації є створення позитивного іміджу та визнання, тобто нематеріальні вигоди, а не бажання зменшити податкові зобов'язання. Крім того, здійснення благодійного внеску слід розглядати як результат добровільного усвідомленого рішення людини, яке не потребує додаткового стимулювання за допомогою фіскальних преференцій.

Також важливо усвідомити, що у зарубіжних країнах розміри ендавмент-фондів значною мірою залежать від рівня пізнаваності та престижу навчального закладу, адже найбільші за обсягами активів фонди сформовані університетами, які належать до світових лідерів вищої освіти (університети Гарвард, Стенфорд, Єль, Принстон, Кембридж, Массачусетський технологічний інститут та інші) [14]. Цей чинник, на наш погляд, відіграє провідну роль у мотивації бізнес-структур щодо участі у формуванні активів ендавмент-фондів закладів вищої освіти. Серед українських університетів натеper всього 8 закладів входять до рейтингу кращих університетів світу QS World University Rankings [2], що визначає більш реальною перспективу заснування ними сталого фонду й наповнення його за рахунок пожертвувань представників бізнесу.

З підвищенням престижності вітчизняної вищої освіти слід пов'язувати і перспективи залучення додаткових фінансових ресурсів від експорту освітніх послуг у формі франшиз, відкриття університетських представництв та філій за кордоном. На думку окремих науковців, це дасть можливість збільшити не тільки масштаби міжнародної діяльності, зміцнити престиж університетів, але й розкриє перед ними перспективи отримання додаткових доходів та підвищення якості освіти [5, с. 63]. Визнаючи потенційну можливість залучення фінансових ресурсів від експорту освітніх послуг, все ж вважаємо, що враховуючи сучасні реалії для вітчизняних університетів це є перспективою майбутнього, тоді як розглядати його як важливе джерело додаткових доходів закладів вищої освіти на сьогодні не зовсім виправдане. За даними спеціалізованих досліджень, серед країн-експортерів освітніх послуг натеper лідирують США, Франція, Великобританія, тоді як місце нашої держави на ринку цих послуг практично не помітне [15].

Іншим варіантом диверсифікації джерел доходів закладів вищої освіти є залучення ресурсів в межах програм грантової підтримки наукових досліджень. Значні можливості для фінансування наукових проєктів відкриває заснований у 2018 році Національний фонд досліджень України, діяльність якого спрямована на підтримку фундаментальних та прикладних досліджень, експериментальних розробок за такими напрямками: виконання наукових досліджень та розробок; сприяння науковій співпраці та мобільності (в тому числі наукове стажування наукових працівників в Україні й за кордоном); розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок; розвиток дослідницької інфраструктури; підтримка проєктів молодих вчених; популяризація науки. За 2020 рік Фонд надав фінансову підтримку науковим проєктам на суму майже 230 млн грн [3]. Однак, якщо оцінити галузеву направленість підтримуваних наукових проєктів, то вони переважно концентруються у царині природничих наук. Водночас з погляду фінансової підтримки наукових досліджень у суспільних науках значні перспективи має співпраця науковців закладів освіти з аналітичними центрами і благодійними фундаціями, які реалізують в Україні проєкти підтримки реформ та розвитку громадянського суспільства, зокрема Центром політико-правових реформ, Міжнародним фондом "Відродження" та ін.

Також практично не вивченими є перспективи збільшення власних доходів університетів за рахунок надання додаткових освітніх послуг через навчальні центри, професійні курси, репетиторство. В Україні практика надання державними закладами вищої освіти освітніх послуг у формі окремих професійних курсів для населення майже відсутня, поширення отримали тільки підготовчі курси для майбутніх вступників. Натомість функціонує численна мережа приватних навчальних центрів, що на комерційних засадах навчають азам бухгалтерського обліку, комп'ютерної грамоти та інших наук; значним попитом користуються навчальні курси з менеджменту, розвитку особистості й лідерства. Нерідко у таких центрах працюють викладачі державних закладів вищої освіти, які не мають змоги в межах навчального закладу реалізувати свої професійні навички для збільшення особистих доходів. Розробка законодавчої бази щодо надання можливості університетам реалізувати додаткові освітні послуги на комерційних засадах з урахуванням інтересів як самого освітнього закладу, так і професорсько-викладацького складу, на наш погляд, дасть змогу суттєво збільшити власні доходи закладам вищої освіти уже тепер. Водночас розширення таких можливостей університетів щодо комерціалізації освітніх послуг сприятиме не тільки зміцненню фінансового становища регіональних закладів вищої освіти, дасть змогу зберегти професорсько-викладацький склад, але й також стане дієвим чинником підвищення якості освіти, посилення її практично орієнтованого характеру.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати нашого дослідження засвідчили, що в сучасних умовах процес реформування вітчизняної моделі фінансового забезпечення вищої освіти далекий від завершення й потребує пильної уваги зі сторони науковців і практиків. Найважливішими проблемами, що потребують невідкладного вирішення є усунення проблемних моментів розподілу бюджетного фінансування вищої освіти, а також диверсифікація джерел формування фінансових ресурсів вищих навчальних закладів. Існуюча модель розподілу державного замовлення, а отже, бюджетного фінансування закладів вищої освіти поряд із позитивними наслідками супроводжується також генерацією проблем, які у разі їхнього ігнорування можуть не лише поглибити регіональну диференціацію рівня освіченості населення, привести до руйнації системи вищої освіти у багатьох областях, порушення прав громадян на доступ до освітніх послуг за державний коштом, але й, в кінцевому підсумку, можуть викликати погіршення суспільно-політичної ситуації в країні та національної безпеки.

Перманентна нестача обсягів бюджетного фінансування вищої освіти актуалізує питання пошуку додаткових джерел залучення фінансових ресурсів. Дослідження довело, що через відсутність необхідних правових, економічних, соціальних передумов розглядати ендавмент як перспективний інструмент залучення зовнішнього фінансування потреб закладів вищої освіти передчасно. Результативність впровадження цих схем мобілізації коштів для потреб вищої освіти багато в чому залежить від того, чи будуть вирішені питання розробки відповідної правової бази, активізації фінансового ринку, розвитку механізмів захисту накопичень від впливу інфляції, подолання існуючих суспільних стереотипів щодо вищої освіти, а також інших негативних чинників. Водночас найбільші перспективи щодо залучення додаткових ресурсів для потреб вищої освіти полягають у поширенні практики надання університетами додаткових освітніх послуг на комерційних засадах, а також активізації зусиль щодо залучення грантів.

Література:

1. Белов О. Ендавмент як нова форма забезпечення стабільності фінансування наукових досліджень в Україні. Вісник ТНЕУ. 2017. № 4. С. 50—62.
2. Бондар М. 8 українських університетів потрапили до рейтингу кращих вишів світу. URL: https://education.24tv.ua/visim-ukrayinskih-universitetiv-potrapili-reyting-novini-ukrayini_n1651345
3. Звіт Національного фонду досліджень України за 2020 рік. URL: https://nrfu.org.ua/about-us/zvity-nfdu_1/
4. Кобушко Я., Майборода О. Фандрайзинг як інструмент фінансування закладів вищої освіти. Вісник СумДУ. Серія: Економіка. 2020. № 1. С. 132—140.
5. Ловінська Л. Г., Левицька С. О., Осадча О. О. Ендавмент в діяльності вітчизняних закладів вищої освіти: практика застосування та обліку. Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 3 (89). С. 119—128.
6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
7. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
9. Розподіл держзамовлення себе виправдав, МОН. URL: <http://osvita.ua/vnz/consultations/52134/>
10. Тимошенко О., Буцька О. Ендавмент як джерело фінансового забезпечення вищого навчального закладу. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5965>
11. Шевченко Л. Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів. Україна: аспекти праці. 2015. № 1. С. 8—16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2015_1_4

12. Що таке "ендавмент". Фонд розвитку інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://iirfund.org/about/endowment/>

13. Яровенко С. Ендавмент, як перспективна форма освітнього інвестування в Україні. Економічний форум. 2016. № 2. С. 371—376.

14. Endowment funds of the 20 degree-granting postsecondary institutions with the largest endowments. National Center for Education Statistics. URL: <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=73>

15. Largest exporters of international campuses. Cross-Border Education Research Team. URL: <https://cbert.org/>

References:

1. Bielov, O. (2017), "Endowment as a new source of sustainable funding for research studies in Ukraine", Herald of Ternopil National Economic University, vol. 4, pp. 50—62.
2. Bondar, M. (2021), "8 Ukrainian universities were included in the ranking of the best universities in the world", available at: https://education.24tv.ua/visim-ukrayinskih-universitetiv-potrapili-reyting-novini-ukrayini_n1651345 (Accessed 03 July 2021).
3. The official site of the National Research Fund of Ukraine (2021), "Report of the National Research Fund of Ukraine for 2020", available at: https://nrfu.org.ua/about-us/zvity-nfdu_1/ (Accessed 03 July 2021).
4. Kobushko, J. and Mayboroda, O. (2020), "Fundraising as an instrument of higher education institutions financing", Visnyk SumDU, Seria: Ekonomika, vol. 1, pp. 132—140.
5. Lovinska, L. Levytska, S. and Osadcha, O. (2019), "Endowment in the activity of domestic institutions of higher education: practice of application and accounting", Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia, vol. 3 (89), pp. 119—128.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 03 July 2021).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Law of Ukraine "On charitable activities and charitable organizations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (Accessed 03 July 2021).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine "On higher education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 03 July 2021).
9. The site "www.osvita.ua" (2016), "The new distribution of the state order has justified itself, Ministry of Education and Science", available: <http://osvita.ua/vnz/consultations/52134/> (Accessed 03 July 2021).
10. Tymoshenko, O. and Butska, O. (2017), "Endowment as a source of financial support for higher education", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5965> (Accessed 03 July 2021).
11. Shevchenko, L. (2015), "Endowment funds in the investment strategy of foreign universities", Ukraina: aspekty pratsi, vol. 1, pp. 8—16, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2015_1_4 (Accessed 03 July 2021).
12. The official site of The Institute of International Relations Development Fund of Taras Shevchenko National University of Kyiv (2021), "What is "endowment", available at: <http://iirfund.org/about/endowment/> (Accessed 03 July 2021).
13. Iarovenko, S. (2016), "Endowment, as a promising form of educational investment in Ukraine", Ekonomichnyi forum, vol. 2, pp. 371—376.
14. The site of National Center for Education Statistics (2021), "Endowment funds of the 20 degree-granting postsecondary institutions with the largest endowments", available at: <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=73> (Accessed 03 July 2021).
15. The site of Cross-Border Education Research Team (2021), "Largest exporters of international campuses", available at: <https://cbert.org/> (Accessed 03 July 2021).

Стаття надійшла до редакції 04.08.2021 р.